

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ОВС УКРАЇНИ В РЕЧОВИХ ВІДНОСИНАХ

В юридичній літературі зазначається, що правосуб'єктність властива всім суб'єктам правовідносин і має місце в усіх галузях права. У цьому сенсі вона має наскрізний і загальний характер [1] як установлену законодавством здатність особи бути суб'єктом (учасником) права в усіх його проявах.

Термін «реалізація» (від франц. *realiser* – здійснювати) визначається як здійснення чого-небудь, перетворення на що-небудь реальне, провадження в життя якого-небудь плану, проекту, ідеї, програми, наміру і т. ін. [2]. В праві – це переведення його норм у поведінку чи становище учасника правовідносин: використання права для досягнення певного результату і задоволення інтересу. Тому реалізація права – це втілення в життя (в дійсність) принципів і приписів права.

Особливість участі ОВС України в речових відносинах полягає в тому, що ці органи державної влади виступають суб'єктом здійснення права державної власності (ст. 170 ЦК України), тобто мають у межах, визначених законодавством України для задоволення державних та суспільних потреб, можливість реалізовувати інтереси держави як власника в цивільному обороті [3] під час володіння, користування та розпорядження державним майном.

Важливим питанням реалізації цивільної правосуб'єктності ОВС України в речових правовідносинах є правовий режим майна. Зокрема, майно може мати загальний, спеціальний та окремий правовий режим, передбачати умови та правові наслідки володіння таким майном, тягар володіння, особливі матеріальні та процесуальні процедури тощо. Так, наприклад, вогнепальна зброя, що використовується працівниками ОВС України при виконанні ними своїх службових обов'язків, має загальний (оскільки є річчю – ст. 179 ЦК України), спеціальний (оскільки є об'єктом, обмеженим в обороті – абз. 2 ч. 2 ст. 178 ЦК України) та окремий (оскільки передбачає умови та межі застосування такої речі як об'єкта цивільних прав у чітко обмеженій сфері – ст. 12 Закону України «Про міліцію») правовий режим, який впливає на реалізацію цивільної правосуб'єктності ОВС України не тільки як органів державної влади, але й як юридичних осіб публічного права. При цьому слід звернути увагу на той факт, що не все майно, яке перебуває в державній власності, може бути закріплене за певним ОВС України (з позиції доцільності), оскільки можливість перебування, шляхом його закріплення на обмеженому речовому праві,

раціонально допустиме лише за наявності такої необхідності, яка пов'язана, у першу чергу, з конкретними функціями та завданнями такого органу.

При цьому слід зважати і на інші елементи правового режиму нерухомості, яка належить публічним утворенням та впливає на реалізацію цивільної правосуб'єктності ОВС України. Йдеться про похідне право, зокрема, право оперативного управління, яке передбачене ст. 77 ГК України і чомусь проігнороване ЦК України, проте при детальному аналізі та наукових підходах має місце у ч. 3 ст. 326 ЦК України на рівні слів «управління майном...» і синхронізовано у ч. 2 ст. 395 ЦК України як те, що видами речових прав є інші, які встановлені Законом.

Окрім нерухомого майна, діяльність ОВС України забезпечують рухомі речі як невід'ємний елемент життєдіяльності будь-якого учасника цивільних правовідносин. Відповідно до ч. 2 ст. 181 ЦК України, рухомими є речі, які можна вільно переміщувати у просторі. Тобто це речі, які за своїми фізичними властивостями не пов'язані із землею, переміщення яких не веде до їх знецінення та втрати чи зміни їх первинного призначення або на які, відповідно до закону, не поширюється режим нерухомої речі. Серед таких речей в силу потреби мобільності посадових осіб та інших працівників ОВС України при виконання їхніх завдань особливе місце посідають транспортні засоби (мотоцикли, автомобілі).

Окремої уваги заслуговують речі або майно органів МВС, які забезпечують виконання покладених на них завдань. Зокрема, ними є: формений одяг, геральдичні знаки, тварини (зокрема, коні, службові собаки, морські тварини) передавальні пристрої, озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, вибухові та паливно-мастильні матеріали, електрошокові пристрої та спеціальні засоби (наприклад, службові собаки, спеціальні технічні засоби отримання інформації тощо), комп'ютерна техніка з відповідним програмним забезпеченням, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно тощо. Слід зазначити, що не все перелічене майно може перебувати на балансі в того чи іншого ОВС України як юридичної особи, оскільки необхідність його як умова достатності пов'язана з метою існування такого органу, що залежить від її функцій і завдань, установлених законом. Так, деякі види майна як об'єкти цивільних прав, перебування яких обмежено у цивільному обороті, можуть перебувати лише у певних учасників обороту, зокрема, у Національній гвардії України, спеціальних підрозділах міліції тощо.

Виходячи з наведеного, вважаємо справедливим, що майно державних органів, зокрема ОВС, має цільове призначення, що впливає на реалізацію цивільної правосуб'єктності ОВС України.

Отже, майном ОВС України є майно як частина державної власності, зокрема речі, майнові права та обов'язки, інші блага майнового характеру, що мають потенційну чи дійсну цінність, які складають єдину цілісність, закріплені на балансі такої особи, використовуються винятково для досягнення поставленої мети, що впливає із функцій і завдань, визначених законом.

Таким чином, володіння та користування майном юридичними особами системи ОВС України здійснюється в межах таких речових прав, як право оперативного управління та право постійного користування.

Отже, особливість участі ОВС України в речових відносинах полягає в тому, що вони виступають суб'єктами здійснення права державної власності, тобто мають у межах, визначених законодавством України для задоволення державних та суспільних потреб, можливість реалізовувати опосередковано інтереси держави як власника у цивільному обороті під час володіння, користування та розпорядження державним майном. Тому цивільна правосуб'єктність ОВС України надається виключно для забезпечення (опосередковано) реалізації публічного інтересу держави Україна у сфері захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань шляхом участі у цивільних відносинах, зокрема, підтримання в належному матеріально-технічному стані, здійснення дій, спрямованих на утримання майна, службових тварин, поповнення майном, яке має споживний характер відповідно до норм належності (боєприпаси, вибухові та паливно-мастильні матеріали, продовольство тощо), якщо в цьому є потреба, інші дії, що спрямовані на досягнення цілям створення та функціонування ОВС України зі статусом юридичної особи. При цьому, цивільна правосуб'єктність ОВС України реалізується в рамках компетенції та не може вийти за її межі, тобто зміст правосуб'єктності можуть складати лише ті можливості, які відповідають цілям їх створення та функціонування, а майно, яке закріплене за ними, становить системну цілісність майнових благ, за рахунок яких досягається безпосередньо та опосередковано поставлена законом мета й завдання. Відповідно передбачена законом компетенція ОВС України помітно впливає на статистику та динаміку цивільних майнових відносин, учасниками яких вони є, специфічно в них проявляючись.

Література

1. Перевалов В. Д. Вопросы теории социалистической правосубъектности / В. Д. Перевалов // Правоведение. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1980. – № 3. – С. 57.
2. Васюкова И. А. Словарь иностранных слов: С граммат. формами, синонимами, примерами употребления / Ирина Алексеевна Васюкова; Под ред. И. К. Сазоновой. – М.: АСТ-пресс, 1998. – С. 513.

3. Пересунько С. І. Право державної власності в Україні (історія, сучасність, перспективи) / С. І. Пересунько. – Кіровоград: Єлисавет, 1998. – С. 55.

УДК 346.12 (043.2)

Шишка Р. Б., д.ю.н., професор,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

СТАДІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН

Увага до питання про стадії регулювання господарських правовідносин зумовлена не тільки доктринальним науковим інтересом, але і потребами практики. Йдеться про ризики в господарській, особливо підприємницькій діяльності, передумови їх виникнення, економічні її показники та те, де варто посилити регулятивний вплив на учасників цих правовідносин і стимулювати їх учасників правовими організаційними, а зі стрімким поширенням віртуальних правочинів, і програмними засобами, а де залишити можливість для саморегулювання. Попри свободу і загальний диспозитивний підхід до регуляторного впливу на приватні правовідносини, на наше переконання, повинне залишитися все і для імперативного впливу як умови забезпечення єдності правозастосування.

Окрім того в господарському праві значна доля регуляторного впливу економічних закономірностей та можливості для експерименту, особливо у внутрішньо-господарських правовідносинах.

Варто зауважити, що проблематика стадій регулювання тривалий час так чи інакше була в полі зору С. С. Алексєєва, В. К. Бабаєва, Р. З. Лівшиць. Переймались ним С. О. Погрібний, О. Ф. Скакун, М. О. Тузов, О. Ф. Черданцев, В. Л. Яроцький, а серед представників господарського права – В. К. Мамутов, Н. О. Саніахметова, І. М. Ямкова та інші.

Так, С. С. Алексєєв вважав, що процес правового регулювання складається з трьох обов'язкових послідовних стадій: перша – формування і введення в дію юридичних норм; друга – виникнення прав та обов'язків (правовідносин) у суб'єктів права і третя – стадія реалізації прав та обов'язків. Як факультативну стадію виникненню правовідносин, що покликана забезпечити їх реалізацію, виділяв застосування права, яка характеризується тим, що компетентний владний орган (насамперед суд) видає владний індивідуальний акт [2, с. 26]. Вона вразлива ігноруванням суб'єкта такого результативного, нормативно-організаційного впливу, який є основним і для нього адресуються приписи, рекомендації та заборони права.

О. Ф. Скакун зазначила, що правове регулювання – це здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона та розвиток [5,